

שע"י המכון התורני ירושלים

לך - תשפ"ד | גליון 46 | הפקה ועריכה: הרב נעם יעקובי שליט"א וצוות המכון התורני

פעם על האמרה "כי לעולם חסדו", בין עשרים ושש התופעות שעליהן נאמר השבח של "כי לעולם חסדו", נמצאות שלשת התופעות של מציאות האור בעולם. ועל זה הוא אומר "לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו". ואחר כך הוא ממשיך: "את השמש לממשלת ביום כי לעולם חסדו". "את הירח וכוכבים לממשלות בלילה כי לעולם חסדו". הרי לנו להדיא כי אותו השבח עצמו הנאמר על עצם יצירת המאורות, אותו השבח עצמו נאמר על סידור המאורות בזמנים מיוחדים כל אחד לעצמו. כי על כן, הכנסת סדר, התאמה, וקצב בתוכן היצירה משתווים היא בערכם ובמשקלם עם גוף היצירה עצמה".

הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל הסביר את דברי המדרש באופן שונה: אברהם אבינו התפעל כשנוכח לראות את תכונת אנשי המקום שהרגילו עצמם ביגיעה וחריצות, כי הבטלה היא אם כל חטאת, וכשראה שאפי אנשי המקום הוא לנכש בשעת ניכוש, לעדור בשעת עידור בחריצות וללא עצלות, התפעל. כי מקום שזו האוירה בו, מסוגל לעליה בתורה ויראת שמים.

מדה שהיא "ארך אפיים", הוא מאריך אף. אבל הוא מאריך אפיה וגבי דליה (ירושלמי תענית פ"ב ה"א), הוא מאריך אף - ולבסוף הוא גובה את שלו ואף אחד לא יודע מתי... זה חשבונות שמים. אבל אין דבר כזה שמשהו נעלם. בן אדם עושה מעשה לא הגון, וחושב שהוא סידר את פלוני, וסידר את אלמוני. פה הוא שיקר ופה הוא כיזב, ופה הוא טייה, ופה הוא העמיד פנים וכו'. שִׁידַע שרק את הבריות הוא יכול לשקר - וגם זה לא תמיד מצליח, גם הבריות הרבה פעמים מכירות בשקר... אבל את הקב"ה אי אפשר לשקר! העולם לא הפקר! הקב"ה יודע הכל. סוף גנב לתליה! סוף כל סוף יתלו אותו... מי שעושה נגד התורה, לא כמו שהתורה מצווה לעשות הוא מתחכם: התורה אומרת לעשות כך והוא עושה אחרת - והוא חושב שהוא יעמיד פנים ויגיד שהוא בא בשם התורה... זה מועיל רק נגד הבריות [לפעמים...], אבל את הקב"ה אי אפשר לשקר.

(דרשות משמר הלוי - הגאון רבי משה מרדכי שולזינגר)

מעלת הסדר

"לְזַרְעֶךָ אֶתְּךָ אֶתְּךָ אֶתְּךָ אֶתְּךָ" (בראשית יב, ז). "בשעה שהיה אברהם מהלך בארם נהרים... כיון שהגיע לסולמה של צור ראה אותם עסוקין בניכוש בשעת ניכוש, בעידור בשעת עידור, אמר הלוואי יהא חלקי בארץ הזאת, אמר לו הקב"ה "לזרעך אתן את הארץ הזאת" (ב"ר לט, ח).

יש להתבונן בדברי חז"ל, איזו גדולה מצא אברהם אבינו ביושבי סולמה של צור, וכי ראה שהם לומדי תורה, יראי ה', או עוסקים במעשים טובים, הרי ראה רק אנשים שעסוקין בניכוש בשעת ניכוש, עידור בשעת עידור וממה התפעל כל כך?

ביאר הסבא מסלבודקה זצ"ל ביסוד מופלא. אברהם אבינו התפעל מהסדר שראה שם, סדר ודיוק בחיי היום יום. שכן במקום שבו שורר סדר, יש השראה אלוהית. לכן התפעל כל כך ואמר הלוואי יהא חלקי בארץ הזאת, כי כשיש סדר יש את הבסיס לבנות עליו עבודת ה' איתנה.

בנותן ענין להעתיק כאן דברים מופלאים בענין זה ששמע הגה"צ רבי יצחק הוטנר זצ"ל ראש ישיבת רבי חיים ברלין מפי הסבא זצ"ל בענין זה: "בתהילים (פרק קל"ו) ישנה חזרה בת עשרים ושש

העולם אינו הפקר

"וַיֹּאמֶר ה' אֵל אַבְרָם לֵךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ" (בראשית יב, א). רבינו הסטייפלער היה מזהיר שצריך לדבר ולחזור ולדבר שהעולם לא הפקר! יש בעל הבית! כפי שכתוב כאן במדרש בפרשת לך לך (פ"ט): "משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום וראה בירה אחת דולקת, אמר תאמר שהבירה הזו בלא מנהיג, הציץ עליו בעל הבירה אמר לו אני הוא בעל הבירה. כך לפי שהיה אברהם אבינו אומר תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג, הציץ עליו הקב"ה ואמר לו אני הוא בעל העולם".

אברהם אבינו היה בדור של עובדי אלילים, והוא ראה בירה דולקת. הוא תמה: היתכן שהבירה הזו בלי מנהיג... יש עולם, יש שמש, לא יתכן שאין בעל הבירה. הציץ עליו בעל הבירה ואמר אני הוא בעל הבירה - יש בעל הבית.

והיה אומר הסטייפלר, שצריך לחזור ולשנן לילדים, שבן אדם לא יחשוב ש'העולם הזה' הפקר, העולם הזה לא הפקר! יש בעל הבית לעולם הזה! הקב"ה היודע מחשבות וצופה נסתרות - יודע כל מעשי אדם ומחשבותיהם. אלא שיש להקב"ה

בריה חדשה

"וַיֹּאמֶר ה' אֵל אַבְרָם לֵךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמְמֹלַדְתְּךָ וּמְבִיט אֲבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָה, וְאָעֲשֶׂךָ לְגוֹי" וגו' (בראשית יב, א-ב).

"ואעשרך", אין כתיב 'ואשימך' אלא "ואעשרך". אמר לו אותך אני בורא ברי' חדשה כענין שנאמר "ויעש אלוקים את הרקיע". (תנחומא פ"ג) מבואר במדרש שמלבד שאברהם היה צריך לעזוב את כל סביבתו ובית אביו עוד הוא צריך להבא ברי' חדשה. ונראה הטעם כי ב"לך לך" הוא עוזב מעשי בית אבא וארצו ומולדתו מכאן ולהבא, אבל אינו ניתק לגמרי מכל מה שראה בבית אביו, ורק ע"י שיבא ברי' חדשה הרי זה כאילו שלא ראה וחי בבית אביו מעולם. ואע"פ שהיה חזק מאד בכח אמונתו בה' שהרי כבר בן שלש הכיר את בוראו כדאינתא בנדרים ל"ב א', ועמד במסירות נפש נגד נמרוד ואביו ונגד כל הדור ההוא שהיה שקוע כולו בעבודת אלילים כמו שכתב הרמב"ם (פ"א מהלכות עבודה זרה ה"ג) והפיץ אמונתו בה', וא"כ למה צריך ניתוק גמור כאילו שלא היה בבית אביו מעולם, וכי אין די בכח אמונתו זה.

אכן, כדי להיות אב ושרש לעם ישראל מוכרח שיהיה ניתוק גמור מתרח וכל מעשי בית אביו, ורק ע"י שנברא ברי' חדשה הוא ניתק לגמרי מכל מעשי בית אביו ואין לו שום אחיזה ושייכות לתרח, שברי' חדשה מטהרתו מכל הטומאה של תרח, וכמו שאמרו חז"ל (במדבר רבה פ"ט) "מי יתן טהור מטמא" זה אברהם מתרח. שנטהר בטהרה חדשה וממנו מתחיל יחוסינו ואברהם הוא אבינו ואין תרח אבינו.

וגם ברבקה מצאנו שנעשית ברי' חדשה כמו שכתב בתרגום יונתן בן עוזיאל (להלן כד, ט) על הפסוק "אחותינו", עד כדון הוית אחתן, הנה ידע גם לבן שרבקה היא אחותו עד כאן ובנישואי עם יצחק מפסקת להיות אחותו ונעשית ברי' חדשה כגר שנתגיר שאין לו קורבה יותר.

וסגולת ברי' חדשה אצלנו היא, אם ע"י תשובה שאמרנו בירושלמי ראש השנה פ"ד (סוף הלכה ח) שמעלה עליו הקב"ה כאילו נברא ברי' חדשה, ואם ע"י תורה בחג השבועות שכיון שקיבל עליו עול תורה מעלה עליו הכתוב כאילו לא חטא מעולם.

ובתנחומא פרשת כי תבוא אמר ר"י כל העושה תורה לאמייתה מעלה עליו הכתוב כאילו הוא עשה וברא את עצמו, וע"י מה שכתב אדוני אבי זקני הנצי"ב על הפסוק המובא שם (דברים ד, יד) דע"י התורה נעשה ברי' חדשה.

והנה מאחר שנעשה אברהם אבינו ברי' חדשה, תמוה למה צריך עוד ב"לך לך" והרי כבר ניתק לגמרי מבית תרח ע"י ברי' חדשה.

רואים מזה דבר מופלא במהות כח הראייה והשפעתה, שגם אחרי שנעשה אברהם אבינו ברי' חדשה עדיין אינו בטוח ממה שיראה בבית אביו, כי אם ימצא שם ויראה את מעשי אבותיו ומולדתו וארצו הרי שוב יהיה מושפע מהם. הפלא ופלא שזאת היא השפעת הראי' גם על אברהם אבינו שנעשה ברי' חדשה, ולהבטיח את עצמו מהשפעת הסביבה, הוא רק ע"י קיום הציזוי ד"לך לך".

(זהב משבא - הגאון רמ"ש שפירא)

רק בכח התורה מנצחים במלחמה!

ב"על הנסים" דחנוכה אומרים: "מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך", ויש להבין דבשלמא גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים הם מהניסים, אבל טמאים ורשעים וזדים יכול להיות שהטהור הצדיק, העוסק בתורה, כוחו יותר מהרשע, ולמה מונין זה מהניסים? [ובדרך הלצה אפשר לומר שהנס הוא כיון שהתורה מתשת כוחו של אדם (עי' סנהדרין כו, ב)]. וכמדומני שראיתי עומדים על זה. וב"פרי צדיק" כותב באמת שהם שני ענינים, ע"ש ב"פרי צדיק" לחנוכה.

והנראה לפרש בזה שהכוונה היא שהנס הוא בזה, שהטהרה הקדושה וכוח התורה הם המנצחים במלחמה, כמו שכתוב בתורה: "אם בחוקתי תלכו", ופירש רש"י את הפסוק כי הכוונה היא "שתהיו עמלים בתורה" כפי שמובא בתורת כהנים. ובהמשך הפרשה נאמר בפירוש שבכוח זה "ונפלו אויביכם לפניכם לחרב", וז"ל רש"י שם: שיהיו נופלין לפניכם שלא כדרך הארץ, ע"ש. וזהו הפירוש "טמאים ביד טהורים" וכו', שבזכות הטהרה הקדושה וכח התורה נצחו במלחמה. והוא גם כן מהניסים של הקב"ה, ולכן נכלל ב"על הנסים" שזה היה עיקר הנס, דלכן נמסרו גבורים ורבים ביד חלשים ומעטים, מכיון שהיו עוסקי תורתך טהורים וצדיקים.

וכן מבואר בהרבה מאמרי חז"ל, שעל ידי כח התורה היו מנצחין במלחמה. ונביא כמה מהם, במדרש פרשת קדושים (פרשה כח): אמר הקב"ה למשה, אמור לישראל בני עסקו בתורה ואין אתם מתיראין משום אומה. ובפרשת תולדות פרשה ס"ה: בזמן שקולו של יעקב מצוי בבתי כנסיות אין הידים ידי עשו. ובפרשת בלק: אמר הקב"ה לישראל אם שמרתם מצוותי אני מפיל שונאיכם לפניכם שנאמר "לו עמי שומע לי" וגו'. ובמסכת מכות דף י' ע"א: א"ר יהושע בן לוי מאי דכתיב "עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים", מי גרם לרגלנו שיעמדו במלחמה שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה, ע"ש.

וז"ל הילקוט שמעוני בתהלים ל"ה בפסוק "לדוד ריבה ה' את יריבי": וכן דוד אמר "הבה לנו עזרה מצר", עבד בשר ודם יכול לומר לבעליו, אדוני ריבה את אויבי וצא הלחם עמו? והקב"ה אמר לדוד עסוק בתורה ואני נלחם (אולי צ"ל "אלחם") מלחמותיך, וכן משה אמר "על כן יאמר בספר מלחמות ה'", אתם עסקתם בספר ואני נלחם על ידיכם. "החזק מגן וצנה": אמר ליה הקב"ה, דוד, וכי למגן וצנה אני צריך, רוח אחד אני נופח בהם והם פורחים, שנאמר "יהיו כמוץ לפני רוח", עכ"ל הילקוט ע"ש.

וז"ל המדרש תנחומא פרשת לך לך אות י"א: אמר ליה הקב"ה (לאברהם) אתה עסקת בתורתי חיך שאני מגן לך כשם שהמגן אווז החרב אפילו זורקים בו חצים ואבנים המגן מקבלם כך אני מגן לך, ולא לך בלבד אלא אף לבניך אם יהיו עוסקין בתורתי כשם שעסקת אתה כך אני נעשה להם כמגן שנאמר "אמרת ה' צרופה מגן הוא לכל החוסים בו" (שמואל ב, כב) לכך נאמר "מגן להולכי תם", עכ"ל המדרש ע"ש.

ועיין ב"שפת אמת" פרשת וישלח (תר"מ) שכתב בזה"ל: "הענין הוא על ידי התלהבות האדם בתורה ועבודה בזה משלח חיצו איש לשונאי ישראל", עכ"ל ע"ש.

וכן ראינו אנו בדורינו, שעברנו כמה מלחמות, ונפלו אויבינו לחרב "שלא כדרך הארץ" כלשון רש"י הנ"ל, וגם נתקיים בנו "אז נבהלו אלופי אדום" וכו', והנצחון עשה רעש גדול בעולם, וזאת על אף הנשק הרב והמשוכלל יותר שעמד לרשות שונאינו, אבל בזכות לימוד התורה והתפילה לאבינו שבשמים היתה ישועה. הרבה ניסים ונפלאות שמע דורנו מפי עדי ראייה בכל המלחמות שהיו לנו, ובפרט במלחמת "ששת הימים", סיפר לי

קדושה (מדברי מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א)

"בזוה"ק בפרשת וארא (כ"ג, ע"א ל"ב ע"א) איתא שבזכות מה שבני ישמעאל מקיימים מצות מילה [אף שאין פורעין] יש להם אחיזה בארץ הקודש, ומבואר שם בזוה"ק שהם ישלטו ויעכבו את בני ישראל מלישב במקומם עד שייגמר להם זכות המילה, שאז יכרית הקב"ה בני ישמעאל מהארץ, עיי"ש. ולכן ראוי עכשיו להתחזק בעניני קדושה, ובזכות זה הם יאבדו זכותם ויאבדו. וכל אחד ישמור היטב עיניו ומחשבתו בקדושה, ובפרט שהיצה"ר מסית בתקופה האחרונה ע"י ניסיונות חדשים, ובזכות זה נראה נפלאות ממש. ובעז"ה כל אחד יתחזק עד שיראו בחוש שינוי בו, ולא כדאי לדחות החיזוק".

*

וברצוני לעורר עוד אודות שמירת קדושת בתי כנסיות ובתי מדרשות הנצרך מאוד בעת הזאת, שכפי הידוע בחורבן הנורא בדור האחרון, כאשר הצורך הנאצי ימ"ש הכרית כשליש מהעם היהודי במדינות אירופה הי"ד, התפלאו רבים במה זכו יהדות ספרד שבמדינותיהם לא הצליח הצורך הרשע ימ"ש לבצע את זממו ולא שלט עליהם, ומה עוד שאע"פ שחיילי הצורך ימ"ש הגיעו לגבולות מצרים ומרוקו מ"מ לא שלחו משם יהודים לאושויץ, ושמעתי מפי הגאון רבי יעקב לנדא זצ"ל ששמע מכ"ק האדמו"ר בעל ה"אמרי אמת" מגור זצ"ל, שכיון שהספרדים נזהרו מאוד בקדושת בית הכנסת שלא להשיח בו שיחת חולין, היה בכוח קדושת בתי כנסיות שלהם להגן עליהם מן הגזירה, והיא שעמדה להם שלא נשלחו לגיא צלמות לאושויץ.

וא"כ עכשיו שזהו עת צרה, נתעורר לשמור על קדושת בית מקדש מעט כדי שתפילותינו יעלו למרום להגן עלינו.

טנקיסט אחד: האמן לי שלא ידעתי לאן אני נוסע כלל במדבר סיני, האבק כיסה את הטנק ולא היתה אפשרות לראות את כיוון הנסיעה והמטרות שבהם היה צריך לפגוע, אבל דבר אחד אני יודע שהכל הצליח וכמעט לא הלכה לאיבוד אף יריה, אמרתי לו שאני מבין את סוד ההצלחה, וכדברי ה"שפת אמת" הנ"ל, שלומדי התורה הם כיוונו החיצים לאויב, כלומר על ידי כח התורה הלכו החיצים לאויב, וכמש"כ ה"שפת אמת".

גדולה איפוא הבושה ומרובה החוצפה של אלו החפצים לנעול את שערי הישיבות הגדולות הקדושות ולגייס את תלמידיהן לצבא, מעשה שהיה מביא סכנה על כלל ישראל, ואין בזה פירוש אחר מאשר חסרון אמונה בכח התורה.

וכן מצינו בתורה, שעל ידי כח התורה והתפילה מנצחים במלחמה. בפרשת ויחי אמר יעקב אבינו שהוא כבש את שכם בתורתו ובתפילותיו, ע"ש ברש"י ובתרגום אונקלוס על הפסוק "אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי" ע"ש, משמע איפוא בבירור ששמעון ולוי כבשו את שכם בכח התורה ותפילתו של אביהם יעקב, ומעשה הכיבוש נזקף לזכותו, עד שהוא נותן את שכם לבנו יוסף, והם שותקים ואינם מוחין ע"ז. בני התורה בתורתם ובתפילתם הם שכבשו את שכם, ירושלים, רמת הגולן וכו' וכו', דבר זה צריך להדגיש בכל הזדמנות ובכל מקום, בראש מורם ובקומה זקופה, בלי כל רגש נחיתות, שבזכות קולם של ה"ענקלקל" לא יכלו לשלוט ידי עשו ידי נאצר וחילותיו, אף שהיתה להם תוכנית מוכנה לבצע את מזימתם לכלותינו רח"ל.

(מתוך "שיחות חיים" מהגאון רבי נתן חיים אינפלד זצ"ל)

מ' חשוון ת"ש: הגאון רבי שמעון יהודה ב"ר יצחק שמואל הכהן שקופ זצוק"ל בעל "שערי יושר"

רבי שמעון יהודה הכהן שקופ מגרודנא נולד ה' תר"כ, נפטר מרחשוון ה' ת"ש.

ראש ישיבה נודע וממריצי התורה הגדולים שבדור. בעל סברא, חריף ובקי. יליד העיר טורץ, נתפרסם בשכלו החד והישר. בהיותו בן שנים עשרה נתקבל כתלמיד בישיבת מיר, ואחר שנתיים עבר לישיבת וולוז'ין. שש שנים קיבל תורה מפי הנצי"ב ורבי חיים מבריסק. בשנת תרמ"ה נתקבל כראש ישיבת טלז. שמונה עשרה שנה הגיד שיעורים לפני אלפי תלמידים שנתפרסמו בעצמם כגדולי הדור. במשך תקופה מסוימת ניהל ישיבה רבתי בעיירה מאלטש. בשנת תרס"ה נתמנה לאב"ד בעיר בריינסק והקים בה ישיבה גדולה. מאז קראו לו רבי שמעון בריינסקר. בשנת תרפ"ט התפטר מהרבנות בבריינסק ועבר לגור בעיר גרודנא, אף שם לא פסקה ישיבה מביתו. ישיבת גרודנא היתה מהמפורסמות בפולין הליטאית. באישיותו הגדולה משך אליו את טובי המח והשכל, בהם השקיע מכוחותיו התורניים והורה להם את דרך לימודו המבוססת על עומק העיון והמחשבה. תלמידיו

תפלת "נשמת כל חי"

סיפר הגאון רבי ישראל גוסטמאן זצ"ל, ראש ישיבת ראמיילעס בוילנא, על עצתו של רבו הגאון רבי שמעון שקאפ זצ"ל מגרודנא:

"כאשר הגיע זמני להתייצב בצבא הפולני, חשתי מאד ונכנסתי לרבינו הגר"ש זצ"ל ליטול ברכתו ולהתייעץ עמו כדת מה לעשות בכדי שלא יגייסוני, לבד כל ההשתדלויות שכבר נעשו בענין". "יעץ לי רבינו לומר תפלת "נשמת כל חי" ככוונה, כי בזאת אנצל". "וכך היה, אמרתי תפילת "נשמת" כדבעי, וארע לי נס שהנציג אשר בפניו הובאתי, הכיר את אבי ונטה לי חסד משום מעשה שהיה ושחררני לנפשי". (שימוש חכמים - הרב אשר ברגמן)

מעלות מוסריות מכח עמלה של תורה

סיפר הגאון רבי צבי מרקוביץ זצ"ל ראש ישיבת קרלין: "בזמן שלמדתי בישיבה גרודנא, אצל מרן הגאון רבי שמעון שקופ זצ"ל, בא פעם לבקר אצלו מרן המשגיח רבי ירוחם זצ"ל, [והנה רבי שמעון זצ"ל, היה ידוע בשלימות מידותיו הטובות והנעלות].

ולאחר שיצא מביתו של רבי שמעון זצ"ל, אמר רבי ירוחם זצ"ל לתלמידים בישיבה, שלכל המעלות האלו, שאנו צריכים לימוד המוסר, בכדי להגיע אליהן... רבי שמעון זצ"ל הגיע לכל המעלות האלו ישירות ע"י הלימוד של "שור שנגח את הפרה"... (עובדות והנהגות לבית בדיסק" - הרב שמעון יוסף מלר) תפילין דרבינו תם

סיפר הגאון רבי ישראל זאב גוסטמאן זצ"ל ראש ישיבת ראמיילעס, על רבו הגאון רבי שמעון שקאפ זצ"ל ראש ישיבת גרודנא.

בערוב ימיו, החל רבינו הגר"ש זצ"ל להניח תפילין דרבינו תם. היה זה כאשר למדו בישיבה מסכתא גיטין, וכשעמדו בדף ב' עמוד ב' התעכב הגר"ש שבועות אחדים בהבנת דברי רבינו תם המובאים בתוספות שם. בסופו של דבר, עלתה בידי ר' שמעון למצוא מהלך נפלא בדברי רבינו תם, והוא שמח בדבר כמוצא שלל רב.

באותם הימים, התבטא ר' שמעון שהוא מקווה שכאשר יגיע לעולם האמת, יראו לו את רבינו תם אומר שעור...

אך - הוסיף ר' שמעון ואמר - חוששני שמא יראני ר"ת ויאמר: מיהו האדם הזה, שהוא 'קרקפתא דלא מנח תפילין'?"

מני אז, גמר אומר להניח גם תפילין דרבינו תם. (שימוש חכמים)

לא פסיק פומיה מגרסא - ספר מוסר חי

"זכיתי אחרי הסתלקות הרבנית ע"ה, להיות כמה שבועות לצוותא לשינה עם רבינו בהיותו בבית הורי בעיירה לונא. ושבועות אלה שימשו ומשמשים עבורי עד הלום לתוספת לימודים נפלאים מדרכו בקודש, והנהגתו בהכנתו לשעות המנוחה ששפתיו לא הפסיקו לדובב בעל פה פרקי משניות, וגם בקומו משנתו היתה לו קביעות של חצי שעה קודם התפילה ללימוד מוסר, ונפלא היה נעימות קולו בהשתפך נפשו בלימוד

היו קשורים אליו בקשר אמין והוא שימש להם כסמל לדבקות בתורה. מנעוריו ועד ליומו האחרון הצטיין בהתמדה ובעמלה של תורה, מיעט בשינה ובאכילה ואפילו לעת זקנתו לא ישן יותר משעתיים במעת לעת. גיעתו בתורה הגיעה עד כדי סיכון נפשו, בכל בוקר מצאו בחדרו מגבות ספוגות שנזלו מאפו בגלל ריכוז המחשבה. נערץ היה בעולם הלמדני והישיבות, גם בגלל מידותיו הנעלות, טוב לבו וענוותנותו ובעין טובה ובמלא חפניו השפיע על תלמידיו כל מה שלמד. כל ימיו השתוקק לעלות ארצה ולהרביץ בה תורה, אף קיבל הסמכתו של רבי חיים עוזר לצעדו זה, אולם סיבות אחרות מנעו ממנו את עלייתו ארצה.

לאחר שנכנסו הגרמנים לגרודנא לא הצליח להימלט ממנה בגלל זקנתו המופלגת, אולם על תלמידיו ציוה לברוח לוילנא. יומיים אחרי שתלמידיו עזבוהו הוציא את נשמתו בטהרה.

מספריו נדפס "שערי יושר" חיבור רב הכמות והאיכות בבירור סוגיות שונות בש"ס.

(מתוך "חכמי ישראל")

זה, וכפי ששמעתי שהתבטא עליו אחד מגדולי בעלי המוסר שרבינו הוא כספר מוסר חי. והנה כאותם הלמודים שזכינו וראינו בעת אמירת שיעור בתורה, שזה היה הדרכה בדרך הלימוד, כן זכינו לנפלאות גם בלימוד יראת שמים". (מתוך מכתב הגאון רבי זלמן רוטברג זצ"ל ראש ישיבת "בית מאיר")

חסד לתלמיד

בפרוץ מלחמת העולם הראשונה נתרופפה כל הישיבה והיו שיעצו לרבינו שישע לגרודנא ושם יוכל לנהל ישיבה, על כן נפרד מקהילתו ונסע לשם, ואז בכו כל אנשי העיר על שעוזב את העיר.

בעת שהתחילו הבאלשעוויקן להסתובב בעיירות נכנסו חברה אחת עם הראש שלהם לרבינו, ואמר הראש לרבינו, 'רבי' (כך קרא אותו) 'הריני מוכן למלא כל רצונכם וצרכיכם, ושאל אותו רבינו 'במה זכיתי, וענה לו, 'בבחרותי באתי ללמוד אצל הרבי בישיבת טעלז, וכשבחנתי הרגיש בי הרבי שאין כפתורים על המלבוש העליון שלי, ושיהיה לי קר, אמר הרב להרבנית שתתפור כפתורים על בגדי, וכן עשתה, וסיים הראש, 'אינני לומד מאז, כי נתהפכתי לקומוניסט, אבל דבר זה לא אשכח לעולם'.

העיד הרב דוד קלאר, שבעת שהוציא ספר היובל לזקני הגאון ר' שמעון זצ"ל, ראה איך שהגאון ר' ברוך בער זצ"ל נשק את התמונה של זקני שנדפסה בראש הספר. (שיח זקנים - ר' ישראל חיים אשרי)

מושב ליצים

פעם הלכו קבוצת בחורים בישיבה למקום שאינו ראוי. אחרי כמה ימים אמר רבינו [הגאון רבי שמעון שקאפ זצ"ל] לאחד מהם: "שמעתי שבחורים הלכו למושב ליצים" תמה הבחור, "מושב ליצים?" השיב לו רבינו, "עליך לדעת, עבור בן תורה מקום שלא מדברים בו מתורה ויראת השם הוא מושב ליצים". [הרה"ג רבי ירחמיאל צפנת (קופנס) ממנצ'סטר].

(תורה יבקשו מפיהו)

שקיעה בתורה

סיפר הג"ר זיידל אפשטיין משגיח ישיבת תורה אור: בשנותיו האחרונות, כאשר נאלץ הגאון רבי שמעון שקאפ זצ"ל לעבור ניתוחים ובדיקות מכאיבות, חששו הרופאים לשכך כאביו ע"י זריקת הרדמה, מפני חולי לבו. פעם נחלה בכליותיו ונזקק לעבור טיפול מכאיב מאד, אלא שהרופא אמר לרבינו ולמלווי שיש בעיה עם הרדמה. כאשר שמע רבינו את הנידון, אמר למלווי שאין צורך בהרדמה, שהוא ישקיע עצמו בסוגיא בגמ', וכך היה שאכן לא הרגיש כלל בכאבי הטיפול. בדומה לזה מספר נכדו הרה"ג רבי אברהם שקאפ: "פעם שהיתי עם רבינו בניתוח שעבר בוורשא ומשום שלא יכול להרדמו, עשו לו את הניתוח בעודו ער, רק קשרוהו שלא יוכל לזוז. אחר הניתוח שאלתיו אם התייסר בכאבי הניתוח ואמר לי: "ב"ה שלא" והוסיף: "חדושים חדשים לא יכולתי לחשוב, חזרתי איפוא קטעים מ"שערי יושר". (תורה יבקשו מפיהו)

וְיָבוּ שְׁמֵנֵי יָמִים יְמוּל לָכֶם פֶּלַח זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם יְלִיד בֵּית וּמְקַנֵּת פֶּסֶף מִפֶּלַח פֶּן יִזְכַּר אֲשֶׁר לֹא מִזְרַעְךָ הוּא (בראשית י"ב). איסור בל תאחר במצות מילה (מתוך "קובץ הערות" למרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל)

והרי קיום נדר לא שייך לתשלום ונתינה, ואעפ"כ לדבריו יש בזה "בל תאחר".

נראה לפרש שכאשר נתחייב בקרבן ואיחרו מיום ליום, הרי כשמביא את הקרבן ביום אחר לא חיסר כלום מהקרבן והוא קרבן מושלם בלא שום מגרעת. ואין זה כך בכל מקום. במצות תפילין לדוגמא, אם לא הניח היום אע"פ שבא להניח ליום אחר הרי הפסיד המצוה לאותו היום, דבכל יום בעינן שיקיים המצוה. וה"נ נראה לגבי ברית מילה אין מצותו רק הסרת הערלה בלבד, אלא קיום מצוותו הוא בזה שיש עליו אות ברית קודש, א"כ כשמאחר אין בקיום מצוותו בשעת איחור השלמה גמורה למה שחיסר, שהרי יום אחד היה בלא האות, וזה הרי הוא הפסיד ולא השלים. ובזה לא נאמר "בל תאחר".

ויסוד זה כבר נתבאר בראשונים (עיין שו"ת מהר"ח אור זרוע סי' יא), דבמצות מילה כל רגע שהוא מהול ועומד מקיים הוא מצוה, וזהו מה שדוד המלך (מנחות מג, ב) כשנכנס ערום לבית המרחץ, מצא עצמו שהוא מקיים מצוה, והיא המילה, הרי שגם כשהוא מהול עדיין מקיים המצוה, ול"ה רק הסרת הערלה, ובכך מובן מה טעם לא שמח בזה שלא הקיף פאת ראשו ולא השחית זקנו, דהוּו אלו רק מניעת איסור ולא קיום מצוה בכל עת. [ויש דוחים דהוי זה בשעת צרעתו ד'והתגלח' ולא שייך 'בל תקיף' ו'בל תשחית']. ולפי זה עולים יפה דברי ה"פני משה", שלכאורה גם דברי הריטב"א מורים כן.

אִם מְחוּט וְעַד שְׂרוּף נַעַל וְאִם אֶסַח מִפֶּלַח אֲשֶׁר לָךְ (בראשית י"ב, כג). איך הועיל הכיבוש של אברהם, הרי לאו בן כיבוש הוא (מתוך "קובץ הערות" למרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל)

לכבוש כי אם לישראל, שאף לישראל לא הותר יפת תואר אלא במלחמה על ידי כיבוש. והיינו דכיון דלית להו היתר לכבוש הרי הוא כאילו לא כבשו. ולכאורה יקשה, אם כן היאך אמרינן עמון ומואב טהרו בסיחון. אולם באמת הכל נכון, דכאשר אנו דנים בהיתר יפת תואר שעל ידי כיבוש, כיון דלאו בני כיבוש נינהו ממילא גם אין היתר דיפת תואר שעל ידי כיבוש, אבל אם יצאו למלחמה וכבשו ודאי דקנו, וכמו בגזלן דקונה בשינוי מעשה. ויעויין בתוס' רי"ד (גיטין שם) דהא דעמון ומואב טהרו בסיחון הו"ל מדין יאוש, ולפי זה י"ל דבאמת אברהם אבינו קנה כל אשר כבש מהמלכים לאחר שהם כבשו מלך סדום, והא דמבואר שלא רצה ליהנות מן הגזל היינו כיון דלכתחילה לאו בני כיבוש נינהו אם כן חשוב דההתחלה היה במעשה גזל, אף דבאמת אחר כך קנה.

טעה ואמר "ברכנו" בימות הגשמים (מתוך שו"ת "אור לציון" ח"ב)

שהתחיל תקע בשופר, אם יכול להזכיר שם מיד, וראה בזה במג"א שם ס"ק ה' ובמאמר מרדכי ס"ק ט' ובמחזיק ברכה אות ב', וראה גם בכה"ח שם אות ל"ד. ונראה שאף שכדי לצאת לכל הדעות עדיף שיזכיר בשומע תפילה, מ"מ אם חושש שעד שיגיע לשומע תפילה ישכח להזכיר, עדיף שיאמר מיד, כיון שמעיקר הדין אפשר להזכיר שם, וכדעת מרן בסימן קי"ד סעיף ו', שאפשר להזכיר מעין הברכה אף לאחר החתימה. וראה עוד בבאה"ל בסימן קי"ד שם ד"ה בלא חתימה, ע"ש.

הירושלמי במסכת ראש השנה (פ"א דף נו טור א) דן האם מי שמתעכב מלמול את בנו עובר בבל תאחר. רבי חגיי בעא קומי רבי יוסה, כתיב "וביום השמיני ימול" עבר ולא מל, אמר ליה "כי תדור נדר לה' אלהיך לא תאחר לשלמו", דבר שהוא ניתן לתשלומין, יצא זה שאינו ניתן לתשלומין.

ופירש ה"פני משה" דבהאי קרא ד"לא תאחר" כתיב "לשלמו", דמשמע דבר שניתן לתשלומין, שכאשר הוא משלים למחר או באיזה יום הרי זה כמי שהקריב בו ביום שנתחייב להקריבו, יצא מילה ביום השמיני שאינו ניתן לתשלומין להיות כביום שנתחייב, שאף שחייב למולו אח"כ מ"מ יום השמיני אי אפשר להשלימו, והלכך אין חיוב מילה בכלל מקרא זה.

ולכאורה לפירוש ה"פני משה" נתבאר מדוע אם איחר יום השמיני דלא הוה ב"בל תאחר", דאין תשלומין לשמיני. אבל אכתי לא נתבאר מדוע ליכא "בל תאחר" על האיחור שאחר יום השמיני, שצריך למול, ונימא דעובר על "בל תאחר" אם מאחר, ועל זה לא שייך הא דאין תשלומין, דלא חידשה התורה עשה דיומיה רק איום השמיני.

ואכן ה"נעם ירושלמי" מפרש דברי הירושלמי באופן אחר, שלא נאמר דין "בל תאחר" אלא במקום שהוא בדרך תשלום, וכגון קרבן וצדקה וכו', שצריך ליתן מה שנתחייב, אבל במילה שאין זה אלא קיום מצוה ולא נתינה ותשלום לא נתחדש בו דינא ד"בל תאחר". ופירושו אינו עולה בקנה אחד עם מה שכתב הריטב"א (ר"ה יב, ב) דאיכא "בל תאחר" בכל קיום נדר,

בגמ' חולין (פח, ב): "אמר רבא, בשכר שאמר אברהם אבינו 'אם מחוט ועד שרוף נעל ואם אסח מפלח אשר לך' ופירש רש"י, שלא רצה ליהנות מן הגזל. וקשה דהא מה שלקח היה בכיבוש מלחמה, ומבואר בגיטין (לח, א) שכיבוש מלחמה קונה גם בגוי, דעמון ומואב טהרו בסיחון, פירוש דכיון דסיחון כבש את עמון ומואב תו ליכא האיסור ד"לא תתגר במ", ואם כן מאי האי דהשתבח אברהם אבינו שלא נהנה מן הגזל, והרי לא היה זה בגדר גזל.

ואולם איתא בסנהדרין (נט, א) ליכא מידעם דלישראל שרי ולעכו"ם אסור, ופריך והרי יפת תואר [שנלקח בשבי המלחמה אסורה לבן נח ומותרת לישראל], ומשני התם [נאסרו בני נח לקחת אשת יפת תואר] משום דלאו בני כיבוש נינהו, ופירש רש"י, לא ניתנה ארץ

מי שטעה ואמר "ברכנו" בימות הגשמים, ונזכר מיד לאחר שסיים ברכת השנים, אם יודע בעצמו שכשיגיע לשומע תפילה יזכור שצריך לומר שם "ותן טל ומטר לברכה", ימתין עד שומע תפילה ויזכיר שם, אבל אם חושש שמא ישכח, יאמר מיד "ותן טל ומטר", לפני שיתחיל ברכת תקע בשופר גדול.

ביאור ההלכה: בשו"ע בסימן קי"ז סעיף ה' כתב, אם לא שאל מטר ונזכר קודם שומע תפילה, אין מחזירין אותו, ושואל בשומע תפילה, ונחלקו האחרונים אם נזכר מיד כשסיים ברכת השנים קודם

יש להתרחק משותפות

"וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל לוֹט אֵל נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין רַעִי וּבֵין רַעִיךָ כִּי אֲנֹשִׁים אֲנִי וְאַתָּה חַי." (בראשית י"ג, ח).

לעולם יתרחק אדם מן השותפות כי מקור הוא למחלוקת ולשון הרע. אברם עם לוט לא התחילו במריבה, אלא רועיהם, ומכיון שהרועים רבו, הוכרח גם אברהם אבינו לאמר ללוט, שיפרד.